

PIOTR PISAREWICZ

Analiza zmian struktury przychodów banków notowanych na GPW w Warszawie w kontekście wdrażania przez Komisję Nadzoru Finansowego Rekomendacji U

Celem niniejszego opracowania jest analiza zmian struktury przychodów banków notowanych na GPW w Warszawie w kontekście wdrażania dobrych praktyk bancassurance przez Komisję Nadzoru Finansowego. W zakres niniejszych rozważań nie wchodzi zagadnienia formalno-prawne, bowiem w niniejszym tekście skupiono się głównie na najnowszych wydarzeniach oraz danych finansowych.¹ Analizie poddano zatem wybrane parametry banków na dzień 30 czerwca 2013 r. i zestawiono je z danymi rocznymi. Ponadto tekst uzupełniono o najnowsze informacje rynkowe oraz projekt Rekomendacji U, której spodziewany wpływ na architekturę segmentu bancassurance w Polsce będzie znaczący. Dotychczasowa aktywność Komisji Nadzoru Finansowego oraz innych instytucji (np. Rzecznika Ubezpieczonych i UOKiK) spowodowała już widoczne zmiany struktury przychodów zarówno po stronie ubezpieczycieli, jak i banków. Opracowanie porządkuje tym samym ostatnie wydarzenia na rynku bancassurance i prezentuje najważniejsze kwestie dotyczące potencjalnych zmian i zagrożeń dla poszczególnych segmentów oraz uczestników rynku finansowego.

Słowa kluczowe: bank, zakład ubezpieczeń, bancassurance, produkt ubezpieczeniowy, rekomendacja.

Wprowadzenie

W związku z rosnącą konkurencją oraz malejącymi marżami odsetkowymi powodowanymi niskim poziomem stóp procentowych banki poszukują źródeł przychodów, które poprawią wskaźniki rentowności. Obserwowane są coraz częściej zmiany tabel opłat i prowizji, które w miejsce dotychczas darmowych usług (np. przelewy, prowadzenie kont, itp.) wprowadzają opłaty mające uzupełnić stronę przychodową. W tym

1. Zagadnienia formalno-prawne i otoczenie rynkowe autor szczegółowo opisał w poprzednim opracowaniu opublikowanym w kwartalniku „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2013 nr 2.

kontekście coraz bardziej aktualny staje się temat uzupełniania oferty klasycznych produktów o „niebankowe” produkty finansowe, do których należą m.in. ubezpieczenia. Współpraca banków i ubezpieczycieli ma już długą tradycję, ale ten kanał dystrybucji był w wielu przypadkach niedostatecznie wykorzystany, a jego efektywność nie była wystarczająco doceniana. W najbliższych latach wzrost zainteresowania banków dystrybucją usług w kanale bancassurance może być w pewnym stopniu ograniczony z powodu wyższych niż do tej pory ryzyk i kosztów wynikających z konieczności wdrażania nowych standardów wyznaczanych przez Komisję Nadzoru Finansowego oraz przez inne organy i instytucje.²

Do posiedzenia KNF w dniu 15 października 2013 r. wielu uczestników rynku oczekiwało odstąpienia od wydania rekomendacji ze względu na istotne skutki dla obu współpracujących instytucji finansowych, jakimi są banki i ubezpieczyciele, w tym ze względu na konieczność wdrażania nowych i często kosztownych standardów.³ Należy podkreślić, że jedną z nieoficjalnych, ale klarownych dla uważnych obserwatorów rynku intencji wdrożenia III Rekomendacji PIU i ZBP, obok poprawy standardów rynkowych, było odłożenie w czasie lub nawet zaniechanie przez nadzór wdrożenia własnej rekomendacji. Oczekiwania te oceniane z obecnej perspektywy wydają się cokolwiek nierealne, ponieważ wcześniejsza aktywność organu nadzoru oraz innych instytucji (np. Rzecznika Ubezpieczonych i UOKiK) zapowiadała nieuchronność tego typu posunięć.⁴ Komisja Nadzoru Finansowego w dniu 30 grudnia 2013 r. przekazała tym samym do konsultacji sektorowych oczekiwany przez rynek projekt „Rekomendacji U” dotyczącej dobrych praktyk w zakresie bancassurance.⁵ Rekomendacja i harmonogram wdrażania poszczególnych jej punktów zawiera niemal wszystkie zagadnienia wskazane we wcześniejszej (czterokrotnej) korespondencji nadzorczy, która rozpoczęła się w lutym 2012 r.⁶ Niezależnie od oczekiwań części uczestników rynku, działania nadzorczy oraz innych organów spowodowały zmiany struktury przychodów zarówno po stronie ubezpieczycieli, jak i banków, co można już było zaobserwować na koniec pierwszego półrocza 2013 r. Świadczy to jednoznacznie, iż zarządy instytucji finansowych należycie odczytały intencje autorów rekomendacji i rozpoczęły przygotowania do nowych wyzwań w tym zakresie na poziomie operacyjnym.

Wracając do Rekomendacji U, w liście przewodnim do jej projektu Przewodniczący KNF zaprezentował uzasadnienie jej wprowadzenia, eksponując przy tym zarys sytuacji, które zachodzą

2. Tło związane z ich działaniami zostało szczegółowo zarysowane w poprzednim tekście pt. „Architektura krajowego rynku bancassurance na tle przychodów sektora bankowego i ubezpieczeniowego”, opublikowanym w nr 2/2013 „Wiadomości Ubezpieczeniowych”. Poddano tam analizie dane finansowe dotyczące przychodów ubezpieczycieli oraz banków uzyskiwane z tytułu dystrybucji produktów w kanale bancassurance.
3. *Komunikat ze 195. posiedzenia Komisji Nadzoru Finansowego w dniu 15 października 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013.
4. Podczas piątej edycji Kongresu Bancassurance, który odbył się 24 i 25 października 2013 r., drugiego dnia obrad Wojciech Kwaśniak, zastępca przewodniczącego KNF przedstawił najważniejsze punkty oraz harmonogram wdrażania rekomendacji.
5. *Rekomendacja U dotycząca dobrych praktyk w zakresie bancassurance – Projekt z dnia 27 grudnia 2013 r.*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 27.12.2013.
6. Korespondencja obejmowała następujące dokumenty: *List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego skierowany do Prezesów Zarządów Banków i Zakładów Ubezpieczeń*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 21.02.2012; *List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego skierowany do podmiotów objętych nadzorem ws. sprzedaży produktów inwestycyjnych*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 26.09.2012; *List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego do Ministerstwa Finansów w sprawie ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 17.12.2012; *List Zastępcy Przewodniczącego KNF do Prezesów Zarządów Banków*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 07.03.2012.

od blisko dwóch lat na rodzimym rynku. Jako kluczowy element wskazano łączenie funkcji ubezpieczającego i pośrednika ubezpieczeniowego powodujące konflikt interesów między bankami otrzymującymi prowizję od ubezpieczycieli a ich klientami opłacającymi w praktyce składkę. Kolejne determinanty wskazane w ww. korespondencji to:

- a) nieproporcjonalnie wysoka wartość prowizji banków,
- b) brak możliwości bezpośredniego dochodzenia roszczeń przez klientów,
- c) utrudniony dostęp do treści umowy,
- d) ograniczanie swobody wyboru zakładów ubezpieczeń,
- e) możliwość występowania z roszczeniem regresowym do kredytobiorców.⁷

Dodatkowo urząd nadzoru wskazał na potrzebę uporządkowania kwestii dotyczących rachunkowości i księgowania prowizji otrzymywanych od zakładów ubezpieczeń. Odrębna korespondencja w tej sprawie trafiła do banków w marcu 2013 r.⁸ Rekomendację otwiera *Słowniczek stosowanych pojęć*, wyjaśniający znaczenie poszczególnych definicji w niej zawartych. Na szczególną uwagę zasługuje zdefiniowanie pojęcia samego bancassurance, które nie zostało **dotychczas jednolicie ujęte w żadnym rodzimym akcie prawnym**:

*„Bancassurance – oferowanie ubezpieczeń przez banki (pośrednictwo w zawieraniu umów ubezpieczenia lub oferowanie przystąpienia do umowy ubezpieczenia na cudzy rachunek) na podstawie umów zawartych pomiędzy bankiem a zakładem ubezpieczeń powiązane bezpośrednio z produktem bankowym oraz na niepowiązane bezpośrednio z produktem bankowym, a także ubezpieczeniowych produktów o charakterze inwestycyjnym lub oszczędnościowym. Przez bancassurance należy także rozumieć zawieranie przez bank umów ubezpieczenia, powiązanych z produktem bankowym, w przypadku których klient banku na podstawie odrębnej umowy zobowiązany jest pokryć koszty ochrony ubezpieczeniowej banku przed poszczególnymi rodzajami ryzyka objętymi tą umową ubezpieczenia”.*⁹

Powyższy opis bancassurance jest, jak na razie, najbardziej rozbudowaną definicją obejmującą swym zakresem wiele klas produktów oraz obszarów współpracy banków i ubezpieczycieli.

Niezależnie od ostatecznego brzmienia Rekomendacji U, wydaje się, iż wywrze ona istotny wpływ na strukturę przychodów banków i ubezpieczycieli, niemniej skala zjawisk jest w tym momencie trudna do oszacowania. W niniejszym tekście skupiono się zatem na najnowszych trendach, wydarzeniach oraz danych finansowych banków, które ilustrują ostatnie wydarzenia. W kolejnych podrozdziałach analizie poddane zostały: wartości, struktura oraz dynamika przychodów pozyskiwanych z kanału bancassurance przez banki notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie.

1. Zakres analizy i specyfika źródeł informacji

Analiza stosownych pozycji sprawozdań finansowych banków pozwala na identyfikację wartości wynagrodzeń uzyskiwanych z tytułu sprzedaży ubezpieczeń. Prowizje z tego tytułu ewidencjonowane są w zagregowanej pozycji rachunku zysków i strat pod nazwą: „Przychody z tytułu opłat i prowizji”,

7. List KNF..., op. cit., 17.12.2013, s. 2.

8. List Zastępcy Przewodniczącego KNF..., op. cit., 07.03.2012

9. Rekomendacja U – projekt..., op. cit., s. 6.

niemniej jednak ich wartość można odczytać dopiero w notach dodatkowych, które uszczegóławiają jej składowe. W większości przypadków noty noszą nazwę: „Wynagrodzenia z tytułu pośrednictwa sprzedaży ubezpieczeń”, przy czym w niektórych raportach finansowych mają odmienne brzmienie. W niniejszym opracowaniu przyjęto metodologię opartą na analizie sprawozdań finansowych banków przygotowujących swoje raporty zgodnie ze standardami regulacji wynikających z zasad publicznego obrotu papierami wartościowymi.¹⁰ Analizie poddano skonsolidowane raporty finansowe oraz sprawozdania zarządów banków za rok 2011 i 2012 oraz pierwsze półrocze 2012 i 2013. Grupa czternastu badanych banków wydaje się reprezentatywna, ponieważ parametry finansowe wykazane w ich sprawozdaniach na koniec pierwszego półrocza 2013, przekraczały 69 proc. ogólnej wartości aktywów banków w Polsce; osiągały nawet ponad 86 proc. ogólnej wartości przychodów z tytułu opłat i prowizji. Szczegółowe zestawienie wybranych parametrów w tym zakresie zawiera Tabela 1.

Tabela 1. Udział wybranych pozycji finansowych badanych banków w relacji do całego sektora bankowego w Polsce (wraz z oddziałami zagranicznymi) w %

Lata	06.2013	06.2012
Aktywa	69,4%	67,5%
Przychody z tytułu odsetek	74,9%	71,2%
Wynik z tytułu odsetek	79,2%	77,8%
Przychody z tytułu opłat i prowizji	86,2%	82,4%
Zysk brutto	78,3%	81,3%
Zysk netto	77,1%	80,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Zagregowane dane miesięczne dla sektora bankowego*, Departament Bankowości Komercyjnej i Specjalistycznej oraz Instytucji Płatniczych, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013; Skonsolidowane Raporty Półroczne Banków za rok 2013; Sprawozdania Zarządów Banków za pierwsze półrocze 2013 r.

Badanie sprawozdań finansowych banków oraz wynikające z tego wnioski należy jednak skorygować o następujące informacje:

- 1) Zgodnie z komentarzem do sprawozdań finansowych niektóre banki zaczęły już implementować zmiany w ewidencji wynagrodzeń od ubezpieczycieli na skutek krytycznych uwag ze strony KNF.¹¹ Chodzi tu w szczególności o ewidencjonowanie prowizji w czasie, a nie jak dotychczas w sposób jednorazowy. Zmianą przykładową mogą być tutaj dwaj spośród liderów rodzimego rynku bancassurance. Pierwszy z nich przedstawił to następująco:

*„W 2013 roku Getin Noble Bank SA dokonał modyfikacji zasad (polityki) rachunkowości w zakresie rozliczeń wynagrodzeń z tytułu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych. (...) Obecnie prowizje te rozpoznawane są w przychodach według stopnia zaawansowania usługi, tj. część prowizji rozliczana jest jednorazowo w przychody, a część rozliczana w oparciu o metodę liniową w czasie trwania umowy ubezpieczeniowej”.*¹²

10. P. Pisarewicz, *Architektura...*, op. cit.

11. *List Zastępcy Przewodniczącego KNF do Prezesów Zarządów Banków*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 07.03.2012.

12. *Grupa Kapitałowa Getin Noble Bank SA Skonsolidowany raport półroczny za okres 6 miesięcy zakończony dnia 30 czerwca 2013 r.*, Getin Noble Bank SA, Warszawa, 29 sierpnia 2013 r., s. 19.

Drugi – Alior Bank SA, opisał zmiany ewidencji w nieco innej formie:

„W nawiązaniu do pism KNF w sprawie bancassurance oraz inspekcji KNF, Bank na koniec 30.06.2013 r. ponownie dokonał analizy zapisów obowiązujących umów z Towarzystwami Ubezpieczeniowymi (...). Na podstawie porównania parametrów zapisanych w nowej i poprzednich umowach Bank oszacował w jakiej części pobierane wynagrodzenie dotyczy usługi sprzedaży natomiast pozostałą część przychodów odroczył. Na dzień 30.06.2013 r. Bank odroczył część wynagrodzenia w wysokości 45 067 tys. zł”¹³.

Alior Bank SA zaznaczył swoje miejsce na rynku bancassurance jeszcze przy innej okazji. Dnia 17.10.2013 w systemie ESPI ukazał się raport bieżący zawierający następujące informacje: „[...] W wyniku odbytych spotkań oraz wymiany korespondencji z Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego („KNF”) dotyczącej sposobu wykonania zaleceń KNF w zakresie księgowego ujmowania przychodów ze sprzedaży ubezpieczeń Zarząd Banku postanowił w najpełniejszy sposób wdrożyć oczekiwania KNF odnośnie metody rozpoznawania przychodów z bancassurance i tym samym zdecydował się wprowadzić pełną periodyzację tych przychodów przez Bank bez rozpoznawania jakichkolwiek przychodów *upfront*. W ocenie Zarządu Banku zmiana ta będzie miała negatywny wpływ na wyniki III kwartału 2013 r., tj. nastąpi obniżenie wyniku netto w III kwartale 2013 r. o około 105 M PLN. Spowoduje ona również na dzień 31.12.2012 r. obniżenie poziomu kapitałów własnych o około 330 M PLN oraz obniżenie współczynnika Tier 1 o około 2,3 proc. (tj. z poziomu 14,54 proc. do około 12,24 proc. [...]).”¹⁴

W konsekwencji, po otwarciu rynku giełdowego kolejnego dnia (piątek 18 października) notowania Alior Banku spadły o ponad 20 proc. Po wynikach osiągniętych przez ten bank oraz strukturze przychodów odsetkowych (ponad 1/3 na koniec 2012 r. pochodziła od ubezpieczycieli) można było się spodziewać korekt księgowych, niemniej ich skala oraz skutki były zaskakujące. Akcjonariusze nie powinni mieć jednak pretensji do banku, ponieważ w prospekcie emisyjnym jeden z punktów w części: „Otoczenie regulacyjne dotyczące bancassurance” wskazał na możliwość takiego scenariusza.¹⁵ Być może nie bez znaczenia (czego nie można doszukać się w komunikacie banku ani komentarzach rynkowych) był proces *due diligence* w zakresie planowanego przejęcia banku przez największego z krajowych ubezpieczycieli. Z punktu widzenia podmiotu przejmującego oczywistym byłby wymóg skorygowania wszystkich potencjalnych kwestii mogących mieć istotny wpływ na wycenę kupowanego banku, niemniej pozostanie to już z pewnością tajemnicą handlową obu podmiotów.

Powyższe fakty potwierdzają, iż główni gracze na rynku bancassurance rozpoczęli już wdrażanie nowych wytycznych, które zgodnie z intencją nadzorca mają skutkować bezpieczniejszym i bardziej realistycznym ewidencjonowaniem pożytków z tytułu prowizji ubezpieczeniowych.

- 2) Banki mogą ostrożnie podchodzić do ujawniania przychodów od ubezpieczycieli i ujmować je częściowo w innych pozycjach sprawozdań finansowych. Przykładowo BÓŚ Bank SA nie publikuje odrębnych danych finansowych w żadnym z badanych okresów, natomiast Nordea Bank Polska SA nie podał ich w raporcie półrocznym, mimo ujawnienia wartości prowizji na koniec

13. *Skonsolidowany śródroczny raport finansowy Grupy Kapitałowej Alior Banku Spółki Akcyjnej za I półrocze 2013 r.*, Alior Bank SA, Warszawa 2013, s. 17.

14. *Wstępna informacja o wynikach finansowych w III kwartale 2013 r.*, Raport bieżący nr 42/2013 z dnia 17 października 2013 r., Alior Bank SA, 17.10.2013.

15. *Prospekt emisyjny Alior Bank SA*, wersja zatwierdzona przez KNF w dniu 16 listopada 2012 r., s. 34.

2012 r. W pewien sposób może to zaciemniać obraz całości rynku, niemniej udział ww. banków nie jest najprawdopodobniej znaczący na tle pozostałych.

Biorąc pod uwagę ww. kwestie, poniżej przedstawiono zagregowane wartości finansowe przychodów banków z tytułu dystrybucji ubezpieczeń oraz analizę ich struktury i dynamiki.

2. Wartości, struktura i dynamika wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń

Wszystkie analizowane banki z tytułu wynagrodzeń od ubezpieczycieli wykazały 961,6 mln zł (koniec pierwszego półrocza 2013 r.), choć w rzeczywistości wartość ta była nieco wyższa ze względu na brak informacji z dwóch wyżej wspomnianych podmiotów. W stosunku do analogicznego okresu w 2012 r. stanowiło to wzrost o blisko 4 proc. Pod koniec 2012 r. wszystkie banki osiągnęły wynik ponad 1,92 mld zł [1,94 rok wcześniej], co pokazuje wysoką atrakcyjność i potencjał drzemący we współpracy z ubezpieczycielami (Tabela 2). Najwyższe przychody z tytułu sprzedaży ubezpieczeń uzyskał PKO Bank Polski SA, który na koniec pierwszego półrocza 2013 r. wykazał blisko 270 mln zł, co stanowiło wzrost o 28,7 proc. w stosunku do analogicznego okresu w 2012 r. Wartość ta stanowiła ponad 27 proc. wszystkich prowizji od ubezpieczycieli, które wykazały badane banki (Tabela 3). W zestawieniu z danymi na koniec 2012 r. oraz wcześniejszymi okresami udział lidera polskiej bankowości wzrasta. Kolejnym pod względem nominalnej wartości przychodów był Alior Bank SA, który otrzymał w pierwszym półroczu 181,8 mln zł, co stanowiło podobną wartość jak rok wcześniej. Biorąc pod uwagę wspomniane wyżej korekty, trudno będzie oczekiwać, iż po czte-

Tabela 2. Wynagrodzenia banków notowanych na GPW w Warszawie z tytułu sprzedaży ubezpieczeń (w tys. zł)

Bank	31.12.2011	30.06.2012	31.12.2012	30.06.2013
PKO BP SA	515 499	202 821	415 339	260 999
ALIOR Bank SA	264 202	181 895	393 557	181 757
Getin Noble Bank SA	458 805	176 946	381 053	180 267
BRE SA	167 441	87 550	179 354	86 374
Bank Handlowy SA	128 430	64 773	124 668	72 649
Millenium SA	71 063	46 524	73 059	56 382
BZ WBK SA	68 758	57 178	108 401	52 746
BPH SA	158 203	57 924	114 364	38 339
PEKAO SA	27 467	15 312	31 343	11 991
BNP Polska SA	28 623	10 599	23 286	9 130
ING BSK SA	29 900	14 000	31 600	5 700
BGŻ S.A.	1 583	9 656	22 449	5 306
Nordea Bank Polska SA	24 589	b.d.	23 224	b.d.
BOŚ BANK SA	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Razem:	1 944 563	925 178	1 921 697	961 640

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skonsolidowane Raporty Roczne i Półroczne Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013; Sprawozdania Zarządów Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013 (sortowanie w tabeli wg wartości na 30.06.2013).

rech kwartałach przekroczył rekordową wartość 393,6 mln, którą wykazał w całym 2012 r. Wysokie poziomy przychodów w zestawieniu z wartością aktywów wygenerowały jednak bardzo wysokie ryzyko, które zmaterializowało się w dokonanych korektach przychodów banku, o których wspomniano nieco wcześniej. Trzeci z banków (Getin Noble SA) wykazał niewiele mniej od swojego konkurenta, bo 180,3 mln zł, co stanowiło 18,7 proc. w strukturze przychodów po pierwszym półroczu 2013 r. Należy pamiętać, iż Getin Noble Bank wykazał najwyższą wartość przychodów na koniec 2011 r., kiedy zainkasował aż 458,8 mln zł przez co zbliżył się do PKO BP SA. W tym miejscu warto zaznaczyć, iż trzy powyższe podmioty uzyskały prowizje od ubezpieczycieli na poziomie 623 mln zł. Ich udział w przychodach z tytułu dystrybucji ubezpieczeń wyniósł blisko 65 proc. na tle pozostałych podmiotów, wykazując tendencję wzrostową w stosunku do poprzednich okresów. Świadczy to o bardzo dużej koncentracji na rynku bancassurance, a jednocześnie wskazuje duży, niewykorzystany potencjał w innych bankach.

Pozostałe w kolejności to: BRE Bank SA, Bank Handlowy SA, Millenium SA oraz BZ WBK SA, które pozyskały w sumie po pierwszym półroczu 268 mln zł, co stanowiło kolejne 28 proc. przychodów wszystkich analizowanych banków. W tym gronie na szczególną uwagę zasługuje Millenium SA, które zwiększyło przychody o ponad 21 proc., inkasując 56,3 mln zł, oraz BZ WBK SA (52,7 mln zł), które powiększyło wynagrodzenia prowizyjne o 12,2 proc. w stosunku do I półrocza 2012 r. Pozostałe banki doświadczyły już spadku dynamiki i wykazały niższe wartości po dwóch kwartałach 2013 r. w stosunku do roku poprzedzającego. Wynikać to może z niższych wartości sprzedanych polis (na co wskazuje raport Polskiej Izby Ubezpieczeń) oraz z odmiennego podejścia do księgowania prowizji, które są coraz częściej rozkładane w czasie.

Tabela 3. Struktura i dynamika wynagrodzeń banków notowanych na GPW w Warszawie z tytułu sprzedaży ubezpieczeń (w %)

Bank / okres	Struktura [%]				Dynamika [%]	
	31.12.2011	30.06.2012	31.12.2012	30.06.2013	2012/2011	06.2013/ 06.2012
PKO BP SA	26,5%	21,9%	21,6%	27,1%	80,6%	128,7%
ALIOR Bank SA	13,6%	19,7%	20,5%	18,9%	149,0%	99,9%
Getin Noble Bank SA	23,6%	19,1%	19,8%	18,7%	83,1%	101,9%
BRE SA	8,6%	9,5%	9,3%	9,0%	107,1%	98,7%
Bank Handlowy SA	6,6%	7,0%	6,5%	7,6%	97,1%	112,2%
Millenium SA	3,7%	5,0%	3,8%	5,9%	102,8%	121,2%
BZ WBK SA	3,5%	6,2%	5,6%	5,5%	157,7%	92,2%
BPH SA	8,1%	6,3%	6,0%	4,0%	72,3%	66,2%
PEKAO SA	1,4%	1,7%	1,6%	1,2%	114,1%	78,3%
BNP Polska SA	1,5%	1,1%	1,2%	0,9%	81,4%	86,1%
ING BSK SA	1,5%	1,5%	1,6%	0,6%	105,7%	40,7%
BGŻ S.A.	0,1%	1,0%	1,2%	0,6%	1418,1%	55,0%
Nordea Bank Polska SA	1,3%	0,0%	1,2%	0,0%	94,4%	–
BOŚ BANK SA	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	–	–
Razem:	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	98,8%	103,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skonsolidowane Raporty Roczne i Półroczne Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013; Sprawozdania Zarządów Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013 (sortowanie w tabeli wg struktury na 30.06.2013).

3. Wynagrodzenia banków z tytułu sprzedaży ubezpieczeń w relacji do wybranych pozycji rachunku zysków i strat

W niniejszym opracowaniu przeprowadzono także kalkulacje kilku wskaźników przedstawiających relację wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wybranych pozycji rachunku zysków i strat. Ze względu na ich wartości w niektórych bankach, miary te mogą być uznane za „wskaźniki uzależnienia” lub „wskaźniki uzależnienia od przychodów z tytułu sprzedaży ubezpieczeń” [*insurance dependency ratios*]. Analiza obejmuje trzy rodzaje miar:

- 1) wskaźnik I stopnia – relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu odsetek,
- 2) wskaźnik II stopnia – relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wyniku z tytułu odsetek,
- 3) wskaźnik III stopnia – relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu opłat i prowizji.

Takie ujęcie parametrów umożliwia syntetyczną ocenę pozycji banków w kontekście pozyskiwanych od ubezpieczycieli przychodów w zestawieniu do przychodów z tytułu odsetek, zysków oraz innych konkurentów.

3.1. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu odsetek (wskaźnik I stopnia)

Pierwsza miara wskazuje relację wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń (prowizji od ubezpieczycieli) do przychodów z tytułu odsetek (Tabela 4). Średnia wartość tego parametru dla badanych banków wyniosła na koniec II półrocza 2013 r. 4,7 proc., a swoje maksimum osiągnęła na koniec 2011 r. (5,5 proc.).¹⁶ Okres objęty analizą jest zbyt krótki, aby wskazać wyraźne trendy, niemniej wartości pokazują, iż „statystyczny” bank dopuszczony do obrotu publicznego pozyskuje ok. 5 proc. swoich przychodów od ubezpieczycieli. We wszystkich okresach na tle konkurentów wyróżnia się Alior Bank SA, który wyraźnie odchyła się zarówno od średniej (ponad pięciokrotnie), jak i drugiego w stawce Getin Noble Banku SA. Lider pozyskał na koniec II kwartału 2013 r. blisko 26 proc. swoich przychodów z kanału bancassurance, a maksimum w tym zakresie na koniec 2011 r. (31 proc.). Ze względów wskazanych w poprzednich podrozdziałach dotyczących zmiany sposobów księgowania, badany parametr wykazał w ostatnim półroczu tendencję spadkową. Zarządzający Alior Bankiem przyjęli model biznesowy, który z jednej strony umożliwił bardzo szybki rozwój banku, ale z drugiej w największym stopniu uzależnił bank od dostawców produktów

16. W niniejszej analizie przyjęto założenie, że banki jako przedsiębiorstwa mają wprawdzie określony profil biznesowy, ale maksymalizują swoją wartość dla akcjonariuszy, korzystając z wszystkich dostępnych produktów finansowych. Niezależnie od wartości aktywów oraz innych parametrów finansowych, każdy bank realizuje to zadanie, skupiając się na sprzedaży najbardziej rentownych produktów w opinii organów nimi zarządzających. Z tego względu przyjęto, iż optymalną miarą może być średnia arytmetyczna wskaźników dla reprezentatywnej grupy banków giełdowych. Należy mieć na względzie, iż takie założenie może powodować dosyć ograniczoną wartość informacyjną, niemniej wprowadzenie innego parametru – np. średniej ważonej mogłoby być elementem bardziej dyskusyjnym. Z powyższych względów prosta miara, jaką jest średnia arytmetyczna, wydaje się w opinii autora opisywać w sposób prawidłowy badane zjawiska.

ubezpieczeniowych. Tym samym nawet nieznaczne zmiany w tym zakresie mogą powodować wahania przychodów oraz zyskowności banku w kolejnych latach.

Drugie miejsce zajmował we wszystkich okresach Getin Noble Bank, który pozyskał 9,4 proc. przychodów od ubezpieczycieli, a maksimum podobnie jak Alior Bank osiągnął w 2011 r. (12,5 proc.). W przeciwieństwie do konkurenta, poziom badanej miary w ostatnim półroczu wzrósł w porównaniu do końca 2012 r., co świadczyć może o „mniej radykalnym charakterze zmian zasad księgowania” w porównaniu do Alior Banku. Kolejny w zestawieniu Bank Handlowy SA najprawdopodobniej docenił potencjał drzemący w kanale bancassurance i wykazując 8,5 proc., zwiększa udział tej pozycji w przychodach w porównaniu z poprzednimi okresami. Podobnie PKO BP SA, osiągnąwszy 4,7 proc., wykazał historyczne maksimum. Niestety sprawozdania nie określają, czy oba banki wdrożyły już zalecenia nadzorczy w zakresie odmiennych zasad księgowania tej pozycji przychodów. Być może postępowaly tak już od dawna i nie muszą dokonywać korekt, choć wiedzę o tym mają same zainteresowane podmioty oraz KNF.¹⁷ Kolejny w stawce BPH SA wykazał w ostatnim okresie spadek do historycznego minimum 4,7 proc. (max. wykazał w 2011 r. na poziomie 7,4 proc.). Pozostałe banki notowały już badany parametr poniżej poziomu wyznaczonego średnią (4,7 proc.). Kolejne podmioty: BRE Bank SA oraz Millenium SA pozyskiwały przychody od ubezpieczycieli na poziomie odpowiednio 4,3 proc. oraz 4,0 proc., a kolejne sześć z czternastu badanych – poniżej 2 proc. Niestety, jak już wspomniano wcześniej, dwa banki: Nordea Bank SA i BOŚ Bank SA, nie podały wartości tego parametru, co uniemożliwia ocenę ich pozycji na tle konkurentów.

Tabela 4. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu odsetek dla banków notowanych na GPW w Warszawie [%]

Bank / okres	31.12.2011	30.06.2012	31.12.2012	30.06.2013
ALIOR Bank SA	31,0%	30,4%	30,7%	25,7%
Getin Noble Bank SA	12,5%	8,6%	8,9%	9,4%
Bank Handlowy SA	6,7%	6,2%	6,0%	8,5%
PKO BP SA	4,3%	3,1%	3,2%	4,7%
BPH SA	7,4%	5,9%	5,9%	4,7%
BRE SA	4,3%	4,0%	4,0%	4,3%
Millenium SA	2,6%	3,1%	2,3%	4,0%
BNP Polska SA	2,9%	2,0%	2,3%	2,0%
BZ WBK SA	2,0%	3,0%	2,8%	1,9%
BGŻ S.A.	0,1%	0,9%	1,0%	0,5%
PEKAO SA	0,4%	0,4%	0,4%	0,3%
ING BSK SA	0,9%	0,7%	0,8%	0,3%
Nordea Bank Polska SA	2,4%	0,0%	1,9%	0,0%
BOŚ BANK SA	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Średnia:	5,5%	4,9%	5,0%	4,7%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skonsolidowane Raporty Roczne i Półroczne Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013; Sprawozdania Zarządów Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013 (sortowanie w tabeli wg wartości na 30.06.2013).

17. Założenia merytoryczne dla spodziewanej rekomendacji bancassurance KNF, Wyniki ankiety bancassurance 2013 – banki prowadzące działalność w formie spółki akcyjnej, prezentacja Wojciecha Kwaśniaka, zastępcy przewodniczącego KNF na V Kongresie Bancassurance, Warszawa, 25.11.2013.

3.2. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wyniku z tytułu odsetek (wskaźnik II stopnia)

Wskaźnik (II stopnia) obejmuje relację wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wyniku z tytułu odsetek (Tabela 5). Potwierdza on wcześniejsze wnioski o dominującej pozycji Alior Banku (43,2 proc. na 30.06.2013), niemniej dystans do Getin Noble Banku (31,4 proc.) znacząco się zmniejsza w relacji do wcześniejszych okresów. Na kolejnym miejscu uplasowały się Bank Handlowy (11,4 proc.) oraz Millenium Bank SA (10 proc.), które zmieniły na korzyść swoją pozycję w porównaniu do poprzednich lat. Pozostałe banki wykazały wartości poniżej średniej (9,2 proc.), niemniej tylko dwa z nich – BRE Bank SA oraz PKO BP SA – osiągnęły na koniec pierwszego półrocza wynik lepszy niż pod koniec roku 2012.

Tabela 5. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wyniku z tytułu odsetek dla banków notowanych na GPW w Warszawie [%]

Bank / okres	31.12.2011	30.06.2012	31.12.2012	30.06.2013
ALIOR Bank SA	53,4%	54,3%	55,4%	43,2%
Getin Noble Bank SA	33,4%	28,7%	30,5%	31,4%
Bank Handlowy SA	9,0%	8,4%	8,4%	11,4%
Millenium SA	6,2%	7,9%	6,3%	10,0%
BRE SA	7,7%	7,9%	8,0%	8,3%
PKO BP SA	6,8%	5,0%	5,3%	8,0%
BPH SA	11,7%	9,0%	9,1%	7,6%
BNP Polska SA	5,0%	3,8%	4,3%	3,4%
BZ WBK SA	3,3%	5,1%	4,7%	3,4%
BGŻ S.A.	0,2%	1,9%	2,2%	1,1%
ING BSK SA	1,6%	1,4%	1,5%	0,6%
PEKAO SA	0,6%	0,6%	0,7%	0,5%
Nordea Bank Polska SA	3,9%	0,0%	3,3%	0,0%
BOŚ BANK SA	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Średnia:	10,2%	9,6%	10,0%	9,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skonsolidowane Raporty Roczne i Półroczne Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013; Sprawozdania Zarządów Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013 (sortowanie w tabeli wg wartości na 30.06.2013).

3.3. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu opłat i prowizji (wskaźnik III stopnia)

Ostatnią z badanych miar pokazującą uzależnienie banków od wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń jest relacja tej wartości do przychodów z tytułu opłat i prowizji (wskaźnik III stopnia – Tabela 6).

Podobnie jak w poprzednich zestawieniach przewodził Alior Bank SA z poziomem 52,7 proc. (59,0 proc. w 2012 r.), a drugi był Getin Noble Bank SA, osiągający 49 proc. (37,5 proc. na koniec 2012 r.).

Kolejne podmioty: Bank Handlowy SA, Millenium SA, PKO BP SA, BRE SA oraz BPH SA poruszały się w granicach 18,7 proc.–12,1 proc. Pozostałe banki notowały wskaźnik na poziomie poniżej 10 proc.

Tabela 6. Relacja wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do przychodów z tytułu opłat i prowizji banków notowanych na GPW w Warszawie [%]

Bank / okres	31.12.2011	30.06.2012	31.12.2012	30.06.2013
ALIOR Bank SA	55,9%	58,9%	59,0%	52,7%
Getin Noble Bank SA	37,5%	31,2%	37,4%	49,0%
Bank Handlowy SA	17,1%	18,1%	17,6%	18,7%
Millenium SA	11,0%	14,1%	11,1%	16,0%
PKO BP SA	13,4%	10,9%	10,8%	13,2%
BRE SA	13,1%	13,6%	14,1%	13,1%
BPH SA	19,5%	16,2%	16,1%	12,1%
BNP Polska SA	15,6%	12,0%	12,5%	9,6%
BZ WBK SA	4,4%	7,4%	6,8%	5,2%
BGŻ S.A.	0,5%	5,5%	6,4%	3,4%
ING BSK SA	2,6%	2,5%	2,8%	1,0%
PEKAO SA	0,9%	1,1%	1,1%	0,9%
Nordea Bank Polska SA	17,1%	0,0%	15,8%	0,0%
BOŚ BANK SA	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Średnia:	14,9%	13,7%	15,1%	13,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Skonsolidowane Raporty Roczne i Półroczne Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013; Sprawozdania Zarządów Banków za rok 2012 oraz 30.06.2013 [sortowanie w tabeli wg wartości na 30.06.2013].

Wśród badanych banków parametr ten osiągnął średnią wartość 13,9 proc., co oznacza, iż statystyczny bank pozyskuje właśnie tyle przychodów ze źródeł innych niż klasyczna działalność podstawowa. Tylko cztery podmioty (Alior Bank SA, Getin Noble Bank SA, Bank Handlowy SA oraz Millenium SA) osiągnęły w ostatnim półroczu wartości powyżej średniej. Należy zaznaczyć, iż w zestawieniu za 2012 r. w gronie czterech banków powyżej poziomu średniej był Nordea Bank SA, ale ze względu na brak danych za ostatni okres nie jest możliwa weryfikacja aktualnych wartości.

Podsumowanie

Podsumowując powyższe rozważania, należy zwrócić uwagę na kilka istotnych kwestii. Rynek bancassurance znajduje się w historycznym punkcie zwrotnym, który w najbliższych kwartałach skutkować będzie dużymi zmianami w modelu współpracy banków i ubezpieczycieli. Obok rekomendacji PIU i ZBP, kluczową rolę odegra Rekomendacja U. Konsultacje międzysektorowe dokumentu zakończone w końcu stycznia 2014 r. nie powinny w opinii autora spowodować istotnych zmian i odstępstw KNF od propozycji wyjściowej. Po wprowadzeniu jej postanowień w życie (nie później niż 1 listopada 2014 r.) rynek stanie w obliczu konieczności wprowadzenia wyższych i trudniejszych do realizacji standardów bancassurance. Dodatkowo do dyskusji dołączył także Rzecznik Praw Obywatelskich, który w korespondencji do Ministra Sprawiedliwości wskazał, iż pozycja klientów bancassurance nie gwarantuje należytej ochrony ich interesów.¹⁸ To może spowodować kolejne

18. List Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości ws. bancassurance, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa, 15.01.2014; RPO chce ustawowej poprawy pozycji klientów bancassurance, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, Warszawa, 05.02.2014.

kroki prawne, skutkujące dalszym zaostreniem reguł obowiązujących w kanale bancassurance. Niemniej jednak, rynek będzie miał sporo czasu na przygotowanie się do nich. Nie powinno być to bardzo trudne, biorąc pod uwagę, iż nadzorca sygnalizował swoje intencje od początku 2012 r. Banki będą musiały zmierzyć się nie tylko z wymogami odnośnie zasad ewidencjonowania prowizji ubezpieczeniowych, ale także znacząco polepszyć standardy informacyjne oraz jakościowe oferowanych produktów. Jednym z większych wyzwań wydaje się zapowiadany zakaz łączenia funkcji ubezpieczającego oraz agenta [pośrednika]. Nie jest wykluczone, iż może to skutkować próbami „optymalizacji” struktur grup kapitałowych, w których na wzór doświadczeń zagranicznych wydzielone zostaną podmioty będące odbiorcami wynagrodzeń od ubezpieczycieli, a spółki matki [banki] odzyskiwać będą od nich środki na innych zasadach (np. w postaci dywidend). Rynek nie znosi próżni i z pewnością pomimo restrykcyjnych regulacji instytucje finansowe będą się starały znaleźć rozwiązania neutralizujące ich negatywne skutki (*vide* niefunkcjonujące już lokaty jednodniowe vs. podatek od zysków kapitałowych). Odrębną kwestią pozostanie ocena takich praktyk przez organ nadzoru, co może skutecznie odstraszyć rodzime instytucje od ich wprowadzania.

Na rynek nieoczekiwanie napłynęły dobre informacje, gdyż zapowiadany od 1 stycznia 2014 r. podatek od polisolokat i produktów strukturyzowanych najprawdopodobniej wejdzie w życie na początku 2015 r.¹⁹ Wcześniejsze zapowiedzi spowodowały w roku 2013 spadek poziomu sprzedaży produktów ubezpieczeniowych, ale najprawdopodobniej banki w 2014 r. skorzystają jeszcze z okazji do wzrostu przychodów z tego tytułu.

Wracając do wyników analizy – w sektorze bankowym poziom prowizji z tytułu sprzedaży ubezpieczeń wydaje się być na ustabilizowanym poziomie (1,9 mld zł na koniec 2012 r., 0,96 mld zł po pierwszym półroczu 2013 r.). Liderem pod względem nominalnej wartości wynagrodzeń we wszystkich okresach był PKO BP SA, niemniej dwa banki (Alior Bank, Getin Noble Bank SA) zmniejszały do niego dystans. Zmiany sposobów księgowania tego typu przychodów mogły dodatkowo zaniżyć rzeczywiście otrzymywane przez nich wynagrodzenia. Tak czy inaczej, osiągnane wartości są bardzo kuszące dla banków i wiele z nich dąży do zwiększania wartości prowizji pozyskiwanych z tego tytułu. Relacje wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń do wybranych pozycji rachunku zysków i strat wykazały wiele interesujących tendencji, wskazując skrajnie zróżnicowane modele pozyskiwania przychodów z rynku ubezpieczeniowego. Na dwóch przeciwległych biegunach są dwa banki. Pierwszy – Alior Bank SA, oparł swoją strukturę przychodów o prowizje ubezpieczycieli dzięki czemu osiągnął ponad 25 proc. ich wartości (połowa 2013 r.), a we wcześniejszych okresach wartość ta przekraczała nawet 30 proc. Najbardziej konserwatywnie podchodzi do tego zagadnienia PEKAO SA, które nie zaangażowało się znacząco w dystrybucję ubezpieczeń w stosunku do posiadanego potencjału sieci dystrybucji. Można było także zaobserwować rosnącą koncentrację – trzy główne banki (PKO BP, Alior, Getin Noble) zainkasowały po dwóch kwartałach 2013 r. blisko 65 proc. wynagrodzeń z tytułu sprzedaży ubezpieczeń na tle konkurentów giełdowych (pod koniec 2012 r. było to niecałe 62 proc.).

Na pytanie sformułowane w poprzednim tekście opublikowanym w kwartalniku „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2013 nr 2: „Czy istnieje optimum udziału przychodów ze sprzedaży ubezpieczeń w relacji do wybranych pozycji rachunku zysków i strat, które przyczynia się do maksymalizacji wartości oraz zyskowności banku bez ponoszenia istotnego, długoterminowego ryzyka”, nadal trudno

19. *Podatek od polisolokat najwcześniej w 2015 r.*, „Dziennik Ubezpieczeniowy” Nr 225 (3375), 22.11.2013; *Polisy lokacyjne będą opodatkowane*, „Gazeta Ubezpieczeniowa Newsletter”, Warszawa, 05.02.2014.

odpowiedzieć. Niemniej jednak turbulencje kursu Alior Banku po komunikatach o korekcie wyników finansowych z powodu odmiennego księgowania przychodów potwierdzają, iż zbytne przeważenie na transakcjach z ubezpieczycielami generują spore ryzyka. Najprawdopodobniej z tego względu Alior Bank wraz z Getin Noble Bankiem (który notabene wykazuje znacznie niższy poziom tego parametru w stosunku do przychodów) pozostaną wiodącymi na naszym rynku bankami o modelu opartym znacząco na współpracy z ubezpieczycielami. Tak czy inaczej niskie stopy procentowe, spadające marże, konkurencja oraz inne czynniki będą powodowały, iż władze banków nadal postrzegać będą ubezpieczycieli jako bardzo atrakcyjnych partnerów. Również zakłady ubezpieczeń widzą w bankach duży potencjał, który może im zapewnić stabilizację poziomu przychodów oraz przyczynić się do polepszania wyników finansowych. Tak więc po raz kolejny dane finansowe oraz inne czynniki wskazują, iż rynek stanowi pewną całość i jako wzajemnie zazębiający się organizm stwarza potencjał do współpracy między różnymi sektorami i rodzajami instytucji finansowych. Przykładem w przeszłości oraz w kolejnych latach były i będą umowy oraz sojusze strategiczne banków i ubezpieczycieli obserwowane nie tylko na rynku rodzimym, ale także na międzynarodowych rynkach finansowych.

Na zakończenie wypada mieć nadzieję, iż w pogoni za spełnianiem rosnących oczekiwań właścicieli banki i ubezpieczyciele nie zapomną o „dosyć ważnym” elemencie gry rynkowej, jakim są klienci. Gdyby to jednak nastąpiło, skutecznie przypomni im o tym nie tylko rekomendacja sektorowa przygotowana przez PIU i ZBP, ale już sam nadzorca i mająca być wkrótce zatwierdzona Rekomendacja U jego autorstwa.

Wykaz źródeł

- Aneks do Raportu Rzecznika Ubezpieczonych z 2007 r. – skargi z zakresu bancassurance wniesione w 2012 r.*, Warszawa, 30.11.2012 r.
- Directive of the European Parliament and of the Council on insurance mediation – (project)*, Brussels, 03.07.2012.
- Grupa BRE Banku SA – Skonsolidowane sprawozdanie finansowe według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej za 2012 rok*, BRE Bank SA, Warszawa 2013.
- Grupa BRE Banku SA – Skrócone Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej za pierwsze półrocze 2013 roku*, BRE Bank SA, Warszawa 2013.
- Grupa Kapitałowa Getin Noble Bank S.A. Skonsolidowany raport półroczny za okres 6 miesięcy zakończony dnia 30 czerwca 2013*, Getin Noble Bank SA, Warszawa, 29 sierpnia 2013.
- Grupa Kapitałowa Getin Noble Bank S.A., Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony dnia 31 grudnia 2012 roku wraz z opinią niezależnego biegłego rewidenta*, Getin Noble Bank S.A., Warszawa 2013.
- Komunikat ze 195. posiedzenia Komisji Nadzoru Finansowego w dniu 15 października 2013 r.*, Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2013.
- List Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Finansów do Wicemarszałek Senatu RP*, Warszawa, 13.02.2013.
- List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego do Ministerstwa Finansów w sprawie ubezpieczeń na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 17.12.2012.

- List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego skierowany do podmiotów objętych nadzorem ws. sprzedaży produktów inwestycyjnych*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 26.09.2012.
- List Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego skierowany do Prezesów Zarządów Banków i Zakładów Ubezpieczeń*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 21.02.2012.
- List Zastępcy Przewodniczącego KNF do Prezesów Zarządów Banków*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa, 07.03.2012.
- List Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości ws. bancassurance*, Rzecznik Praw Obywatelskich, Warszawa, 15.01.2014.
- Ministerstwo Finansów o bancassurance i missellingu*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, nr 40 [3190], 26.02.2013.
- Opodatkowanie polisolokat w projekcie ustawy*, „Dziennik Ubezpieczeniowy”, nr 40 [3190], 26.02.2013.
- Podatek od polisolokat najwcześniej w 2015*, „Dziennik Ubezpieczeniowy” Nr 225 [3375], 22.11.2013.
- Polisolokaty zbyt skomplikowane*, „Dziennik Ubezpieczeniowy” Nr 226 [3376], 25.11.2013.
- Pozew zbiorowy przeciwko AEGON TU na Życie*, „Puls Biznesu”, Warszawa, ww.pb.pl/3419071_72008, pozew-zbiorowy-przeciwko-aegon-tu-na-zycie, 13.11.2013.
- Polisy lokacyjne będą opodatkowane*, „Gazeta Ubezpieczeniowa Newsletter”, Warszawa, 05.02.2014.
- Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on markets in financial instruments repealing Directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council (Recast)*, Brussels, 18.06.2013.
- Prospekt emisyjny Alior Bank SA*, wersja zatwierdzona przez KNF w dniu 16 listopada 2012 r., Alior Bank SA, Warszawa 2012.
- Raport BNP Paribas Banku Polska SA za pierwsze półrocze 2013 roku*, BNP Paribas Bank Polska SA, Warszawa 2013.
- Raport Grupy Kapitałowej Banku Millennium S.A. za I półrocze roku 2013*, Bank Millennium S.A., Warszawa 2013.
- Raport Grupy Kapitałowej Banku Millennium S.A. za okres 12 miesięcy zakończony 31 grudnia 2012 r.*, Bank Millennium S.A., Warszawa, 2013.
- Raport Nordea Bank Polska S.A. za I półrocze 2013*, Nordea Bank Polska S.A., Gdynia 2013.
- Raport Nordea Bank Polska S.A. za rok 2012*, Nordea Bank Polska S.A., Gdynia 2013.
- Raport PIU – Polski Rynek Bancassurance III kw. 2012*, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa, 10.12.2012.
- Raport PIU – Polski Rynek Bancassurance po 2 kw. 2013*, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa, 06.09.2013.
- Raport Półroczny 2013 Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.*, Bank Handlowy S.A., Warszawa 2013.
- Raport Półroczny 2013 Grupy Kapitałowej Banku Zachodniego WBK S.A.*, BZ WBK SA, Warszawa 2013.
- Raport Roczny 2012 Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A.*, Bank Handlowy S.A., Warszawa 2013.
- Raport Roczny 2013 Grupy Kapitałowej Banku Zachodniego WBK S.A.*, BZ WBK SA, Warszawa 2013.
- Regulation of the European Parliament and of the Council on key information documents for investment products (project)*, Strasbourg, 03.07.2012.
- Rekomendacja dobrych praktyk informacyjnych dotyczących ubezpieczeń na życie związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi*, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa, 28.08.2013.

- Rekomendacja dobrych praktyk na polskim rynku bancassurance w zakresie ubezpieczeń ochronnych powiązanych z produktami bankowymi*, Związek Banków Polskich, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa, 10.07.2012.
- Rekomendacja w sprawie dobrych praktyk w zakresie ubezpieczeń finansowych powiązanych z produktami bankowymi zabezpieczonymi hipotecznie*, Związek Banków Polskich, Polska Izba Ubezpieczeń, 22.12.2010.
- Roczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku BPH SA*, BPH SA, Warszawa 2013.
- Roczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku Ochrony Środowiska S.A. za okres dwunastu miesięcy zakończony dnia 31 grudnia 2012 roku wraz z Raportem Niezależnego Biegłego Rewidenta*, Bank Ochrony Środowiska S.A., Warszawa 2013.
- Roczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej BNP Paribas Banku Polska SA za rok 2012*, BNP Paribas Bank Polska SA, Warszawa 2013.
- Roczne Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. 2012 rok*, ING Bank Śląski S.A., Warszawa 2013.
- Roczne Sprawozdanie Zarządu z działalności Nordea Bank Polska S.A. za rok 2012*, Nordea Bank Polska S.A., Gdynia 2013.
- RPO chce ustawowej poprawy pozycji klientów bancassurance*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, Warszawa, 05.02.2014.
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Alior Banku Spółki Akcyjnej za rok zakończony 31 grudnia 2012 r.*, Alior Bank SA, Warszawa 2013.
- Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku Gospodarki Żywnościowej S.A. według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej*.
- Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku Pekao S.A. za rok zakończony dnia 31 grudnia 2012*, Pekao S.A., Warszawa 2013.
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy Kapitałowej Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej za rok zakończony dnia 31 grudnia 2012 roku*, PKO BP SA, Warszawa, 2013.
- Skonsolidowany Raport Półroczny Grupy Kapitałowej Banku Gospodarki Żywnościowej S.A. za okres 6 miesięcy zakończony dnia 30 czerwca 2013 roku*, BGŻ SA, Warszawa 2013.
- Skonsolidowany raport półroczny Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. za okres 6 miesięcy zakończony 30 czerwca 2013 roku*, ING Bank Śląski S.A., Warszawa 2013.
- Skonsolidowany śródroczny raport finansowy Grupy Kapitałowej Alior Banku Spółki Akcyjnej za I półrocze 2013 r.*, Alior Bank SA, Warszawa 2013.
- Raport Powszechnej Kasy Oszczędności Banku Polskiego Spółki Akcyjnej, PKO BP SA, za okres sześciu miesięcy zakończony dnia 30 czerwca 2013 roku*, PKO BP SA, Warszawa 2013.
- Sprawozdanie opisowe Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku Millennium S.A. za okres 6-ciu miesięcy zakończonych 30 czerwca 2013 r.*, Bank Millennium S.A., Warszawa, 2013.
- Sprawozdanie z Działalności Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A. w 2012 roku*, Bank Handlowy S.A., Warszawa 2013.
- Sprawozdanie z Działalności Grupy Kapitałowej Banku Handlowego w Warszawie S.A. w I półroczu 2013 roku*, Bank Handlowy S.A., Warszawa 2013.
- Sprawozdanie z działalności Grupy Kapitałowej Banku Pekao S.A. w I półroczu 2013 roku*, Pekao S.A., Warszawa 2013.

- Sprawozdanie z działalności Grupy Kapitałowej Banku Pekao S.A. za 2012 rok, Pekso S.A., Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu Banku z działalności Grupy Kapitałowej PKO Banku Polskiego SA za 2012 rok, PKO BP SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy BRE Banku SA w 2012 roku, BRE Bank SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy BRE Banku SA w I półroczu 2013 roku, BRE Bank SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Alior Banku S.A. w 2012 r., Alior Bank SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Alior Banku S.A. za I półrocze 2013 r., Alior Bank SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku BPH S.A. – pierwsze półrocze 2013, BPH SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku BPH S.A. za rok 2012, BPH SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z Działalności Grupy Kapitałowej Banku Gospodarki Żywnościowej S.A. w 2012 r., BGŻ SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z Działalności Grupy Kapitałowej Banku Gospodarki Żywnościowej S.A. w I połowie 2013 r., BGŻ SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku Millennium za okres 12-tu miesięcy zakończonych 31 grudnia 2012 r., Bank Millennium S.A., Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z Działalności Grupy Kapitałowej Banku Ochrony Środowiska S.A. w 2012 roku, Bank Ochrony Środowiska S.A., Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku Zachodniego WBK S.A. w 2012 roku, BZ WBK SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej Banku Zachodniego WBK S.A. w I połowie 2013 roku, BZ WBK SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej BNP Paribas Banku Polska SA w pierwszym półroczu 2013, BNP Paribas Bank Polska SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej BNP Paribas Banku Polska SA w roku 2012, BNP Paribas Bank Polska SA, Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z Działalności Grupy Kapitałowej Getin Noble Bank S.A. w okresie 12 miesięcy zakończonym dnia 31 grudnia 2012 roku, Getin Noble Bank S.A., Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. 2012 rok, ING Bank Śląski S.A., Warszawa 2013.*
- Sprawozdanie Zarządu z działalności Grupy Kapitałowej ING Banku Śląskiego S.A. w I półroczu 2013 roku, ING Bank Śląski S.A., Warszawa 2013.*
- Śródroczne Skrócone Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku BPH SA – pierwsze półrocze 2013, BPH SA, Warszawa 2013.*
- Śródroczne Skrócone Skonsolidowane Sprawozdanie Finansowe Grupy Kapitałowej Banku Pekao S.A. za okres od 1 stycznia 2013 do 30 czerwca 2013, Pekao S.A., Warszawa 2013.*
- Śródroczny Skrócony Skonsolidowany Raport Finansowy Grupy Kapitałowej Banku Ochrony Środowiska S.A. za okres sześciu miesięcy zakończony dnia 30 czerwca 2013 roku, Bank Ochrony Środowiska S.A., Warszawa 2013.*

Ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym. Raport Rzecznika Ubezpieczonych, Warszawa, 07.12.2012.

Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 124, poz. 1151, z 2004 r. Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, z 2005 r. Nr 48, poz. 447, Nr 83, poz. 719, Nr 143, poz. 1204, Nr 167, poz. 1396, Nr 183, poz. 1538, Nr 184, poz. 1539, z 2006 r. Nr 157, poz. 1119, z 2007 r. Nr 50, poz. 331, Nr 82, poz. 557, Nr 102, poz. 691, Nr 112, poz. 769, Art. 2 ust. 1 pkt. 13.

Wstępna informacja o wynikach finansowych w III kwartale 2013 r., Raport bieżący nr 42/2013 z dnia 17 października 2013 roku, Alior Bank SA, Warszawa, 17.10.2013.

Założenia merytoryczne dla spodziewanej rekomendacji bancassurance KNF, Wyniki ankiety Bancassurance 2013 – Banki prowadzące działalność w formie spółki akcyjnej, Wojciech Kwaśniak, prezentacja zastępcy przewodniczącego KNF na V Kongresie Bancassurance, Warszawa, 25.11.2013.

Analysis of the changes in the revenue structure of the banks listed on the Warsaw Stock Exchange in the context of implementation by the Polish Financial Supervision Authority of Recommendation U

The aim of this study is to analyse the changes in the revenue structure of the banks listed on the Warsaw Stock Exchange in the context of implementation by the Polish Financial Supervision Authority of Recommendation U. The scope of this discussion does not include formal and legal issues, as in this context attention has been paid mainly to the latest events and financial data. Consequently, selected parameters of banks as of 30 June 2013 have been selected and compared with annual data. Furthermore, the text has been supplemented with the latest market information and draft version of Recommendation U, whose expected influence on the architecture of the bancassurance segment in Poland will be significant. The actions taken by the Polish Financial Supervision Authority and other institutions (e.g. Insurance Ombudsman and UOKiK) have already caused visible changes in the revenue structure, both in the case of insurers and banks. Consequently, the study sorts out the latest events on the bancassurance market and presents the most important issues related to potential changes and risks for the individual segments and financial market participants.

Key words: bank, insurance company, bancassurance, insurance product, recommendation.

DR PIOTR PISAREWICZ – adiunkt w Katedrze Bankowości Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego.